

2008 · 2

Керівник видавничого проекту
Казимир Антоневський

Головний редактор
Анна Антоневська

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Анатолій Конверський, *д-р філос. наук*
Володимир Борисенко, *д-р іст. наук*
Григорій Васянович, *д-р пед. наук*
Микола Виговський, *д-р іст. наук*
Степан Возняк, *д-р філос. наук*
Ніла Волошина, *д-р пед. наук*
Андрій Герасимчук, *д-р філос. наук*
Віктор Даниленко, *д-р іст. наук*
Ігор Козлик, *канд. філ. наук*
Ігор Коляда, *канд. іст. наук*
Людмила Конотоп, *д-р філос. наук*
Микола Кордон, *канд. іст. наук*
Василь Кремень, *д-р філос. наук*
Валентин Крисаченко, *д-р філос. наук*
Вікторія Ларіонова, *д-р філос. наук*
Володимир Литвин, *д-р іст. наук*
Володимир Лубський, *д-р філос. наук*
Василь Маляренко, *д-р юр. наук*
Володимир Муляр, *д-р філос. наук*
Петро Натикач, *канд. іст. наук*
Роман Петронговський, *канд. пед. наук*
Анатолій Подольський, *канд. іст. наук*
Олена Предко, *д-р філос. наук*
Володимир Ратніков, *д-р філос. наук*
Олександр Реєнт, *д-р іст. наук*
Борис Савчук, *д-р іст. наук*
Петро Саух, *д-р філос. наук*
Петро Слободян, *д-р філос. наук*
Ярослав Чорненький, *канд. філ. наук*
Олег Швидак, *д-р іст. наук*
Іван Ярмошик, *канд. іст. наук*

Свідоцтво про ДР
серія КВ №13439-2323Р

Щоквартальне видання

Заснований 2007 року

ЗАСНОВНИКИ:

Житомирський державний
університет імені Івана Франка,
видавництво "Антросвіт"

РЕДАКЦІЯ:

заступник головного редактора
Віктор Рогозинський

редактор
Алла Вірник
літредактор
Олена Черниш
дизайн, верстка
Дмитро Лебедь

зав. відділом маркетингу, реклами та
розповсюдження

Тетяна Роздобудько

☎ 400-01-52

Видавництво "Антросвіт"
"Історія. Філософія.
Релігієзнавство"
а/с 68
Київ-55, 03055

E-mail: antrosvit@ukr.net

Формат 60x84/8.
Ум. друк. арк. 8.25. Тираж 500
Друкарня «Поліграф-Експрес»
м. Київ, вул. Верхній Вал, 2

Зміст

Архітектура миру та злагоди

Саух Петро, Саух Юрій. Толерантність у контексті сучасних духовно-ціннісних трансформацій **2**

Презентація

Житомирський державний університет імені Івана Франка **8**

Філософія та освіта

Дубасенюк Олександра. Філософія освіти: проблеми становлення та розвитку **11**

Елітологія

Левківський Михайло. Педагогічна система А. С. Макаренка (спроба системного аналізу) **15**

Історія освіти та науки

Кордон Микола. Духовний центр України. З історії Києво-Могилянської академії **19**

Кругляк Марина. Побут студентства підросійської України другої половини XIX ст. (за матеріалами м. Києва) **25**

Коляда Ігор, Милько Володимир. Південно-Західний Відділ Імператорського Російського Географічного Товариства — інтелектуальний осередок національно свідомого українства 70—80-х рр. XIX ст. **31**

Гуз Анатолій. Методологія дослідження проблем становлення та розвитку шкільної правової освіти України **39**

Філософські студії

Медникова Галина. Досвід трансцендентності як основа нового світобачення **41**

На обкладинці журналу відтворений один із найдревніших у світі знаків. Мислителі тлумачать його як триєдність: Бог-Отець, Бог-Син і Бог-Святий Дух, а також як символ минулого, теперішнього та майбутнього, які включені у кільце Вічності. А ще цей знак тлумачать як Науку, Мистецтво та Релігію в єдиному колі Культури. Цей знак Микола Реріх зображував на Знамені Миру.

На 1-й стор. обкладинки — репродукція картини невідомого художника "Євангеліст Марк". Німеччина. Бл. 800 р.

Матвійчук Андрій Феномен "стилю мислення" в контексті проблеми подолання криз сучасного світу **46**

Надурак Віталій. Керуючі параметри системи моралі: загальна характеристика **50**

Поліщук Олена, Свінцицька Олена. Інфосфера України: особливості мас-медійного дискурсу у контексті естетичної інформації **56**

Бушкова Вікторія. Об'єктивна мотивація номінації емоційного стану. Лінгвофілософський аналіз **60**

Історичні розвідки

Соловійова Вікторія. Переговорний процес між Українською Державою та радянською Росією **66**

Історіографія

Ярмошик Іван. Польська мемуаристика першої половини XIX ст. про Волинь **72**

Релігієзнавство

Лешан Володимир, Чорненький Ярослав. Релігійні конфлікти та конфліктогенні зони: особливості питання **76**

Стадник Микола. Аналіз космогонічних та еволюційних відкриттів: генеза модернізму в протестантизмі **79**

Бородинська Ліна. Інституційне утвердження євангельських християн в умовах Другої Речі Посполитої **84**

Редакційні вимоги до авторських статей:

Рукопис подається на дискеті 3,5 дюйма або інших електронних носіях, що містять матеріали, набрані у вигляді документа Word. До дискети додається підписана автором роздрукована копія тексту.

До рукопису додаються відомості про автора: П.І.Б. (повністю), вчене звання, вчений ступінь, посада, назва установи. Стаття повинна мати анотації українською, російською та англійською мовами (кожна 5—6 рядків) з перекладеними ім'ям та званням автора, а також назвою статті. Обсяг публікації не більше 0,75 др. арк.

Повідомляємо:

Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Думка авторів опублікованих матеріалів може не збігатися з редакційною.

ФІЛОСОФСЬКІ СТУДІЇ

Досвід трансцендентності як основа нового світобачення

Галина Медникова,
доктор філософських наук,
професор кафедри культурології
Національного педагогічного
університету ім. М.П. Драгоманова

У статті аналізується своєрідність трансцендентального досвіду і доводиться, що за своєю сутністю він однаковий як в релігії, так і в мистецтві. Виходячи з того, що мистецтво є неусвідомленою сповіддю людства і найбільш адекватно виражає сучасне йому світовідчуття, розглядаються різні форми езотеричності, містичності, міфоруалістичності сучасного мистецтва.

Філософські пост(не)класичні дослідження (1), трансперсональна психологія (2) довели, що трансперсональний досвід змінює ставлення особистості до світу, інших людей, до морально-етичних засад співжиття. "Код трансцендентності" розкривається у так званих граничних ситуаціях, в яких особистість немовби стає іншою, бо відкриває абсолютно інший вимір буття. Граничні переживання супроводжуються станом піднесення, блаженства, відчуттям повноцінності життя, радості буття, щастя. Це ознаки більш високого рівня свідомості порівняно зі звичайним. Ми знаходимося на тривимірному рівні розвитку свідомості і неочікуваний вихід у більш високий стан свідомості сприймається нами як дещо надприродне. З точки зору буденної свідомості ці стани є фантастичними, неймовірними. Людина позбавляється від обмеженої моделі тривимірного простору і часу, того засобу сприйняття Світу, що притаманний буденній свідомості, й здатна усвідомлювати фундаментальну реальність.

Головною заслугою цих досліджень є те, що вони довели:

— по-перше, що граничні відчуття, екстатичні стани людини не слід вважати патологічними явищами, це просто надзвичайне загострення суб'єктивного відчуття, яке веде до самоактуалізації нормальних у всьому іншому і цілком адаптованих індивідів;

— по-друге, граничні психічні стани людини, наприклад, екстаз як найвищий ступінь позитивного, емоційного реагування, радість, стан щастя завжди пов'язані з творчими процесами або з трансформуванням духовного світу особистості. Людина, яка хоча б раз зіткнулася з цим досвідом природним шляхом, виробляє нове світобачення, в якому духовність стає суттєвим та життєво необхідним елементом існування;

— по-третє, зняли нашарування релігійної містичності з життя і буття людського духу. Те, що раніше було привілеєм дослідження теології, стало сьогодні

досліджуватися наукою, зокрема філософією і естетикою, що привело до формування некласичних напрямів у цих науках.

Досвід переживання трансцендентності є безцінним для відродження релігії, філософії, мистецтва, а тим більше для їх синтезу. Релігія без такого досвіду мертва, тобто перетворюється на опредметнені ритуали, сліпу віру, догми та ідолопоклонство. Їй потрібен досвід переживання живого зв'язку з Богом, із трансцендентним. Свами Вівекананда стверджував з цього приводу: "Ми повинні наполегливо прагнути пізнати істину на досвіді. Усі наші хвилювання і суперечки з приводу релігії припиняться лише тоді, коли ми зрозуміємо, що її знайти неможливо ні в книгах, ні в храмах, ні чуттями. Її можна знайти безпосереднім сприйняттям, і тільки та людина релігійна, яка безпосередньо сприймає Бога і душу" (3,483 с.).

Релігійний містицизм трансформувалася сьогодні у неомістицизм, який не має конкретної містичної практики, а зосередився на граничних станах особистості, що розкривають неповторність людської суб'єктивності у сфері духу. Під впливом постматеріальних цінностей особистості, що сформувалися за останні двадцять років у суспільстві, відбувається переосмислення і перетворення релігійних традицій з метою виявлення і аналізу різних форм буття духу та перекладу їх з мови релігійно-теологічної на культурно-естетичну. Цей процес триває насамперед у сфері мистецтва і має колосальне значення у переорієнтації ціннісної сфери особистості на самореалізацію, духовне самовизнання.

Принцип містицизму у сучасній культурі виконує функцію розширення меж людської свідомості, смислотворчості буття. Ця функція не нова, вона виходить на перший план у некласичні епохи розвитку мистецтва: архаїчну, коли мистецтво тільки народжувалося і було засобом олюднення світу, середньовіччя, романтизму і в сучасну епоху.

У ХХ столітті змінилося розуміння сутності містичного досвіду, який за змістом став ототожнюватись із духовним і позбувся релігійно-містичної практики. Першими, хто запропонував інший погляд на природу і сутність містики у ХХ ст., були представники німецької теософської школи і "філософії російського космізму".

Російські філософи М.Бердяєв, В.Соловйов, К.Леонтєв розглядали містику як давню форму універсального осягнення буття і підкреслювали, що саме завдяки містичному досвіду народилась ідея всеосяжності, цілісності світу. Містика бачить єдність там, де звичайний погляд помічає лише розмаїття і багатогранність. Містична свідомість фіксує початкову єдність усіх речей. Саме ця властивість містичної свідомості актуалізована сьогодні в мистецтві.

Езотеричність, містичність, міфоритуалістичність стають головними ознаками сучасного мистецтва зовсім не випадково. Мистецтво як "неусвідомлена сповідь людства" (М.Мамардашвілі) найбільш адекватно і глибоко виражає сучасне йому світовідчуття. Нова парадигма науки, мислення, буття, яка сформувалась на основі теорії Хаосу, що включає в себе енергоінформатику, кібернетику, нелінійну динаміку, голографію і фрактальну геометрію, доводить взаємозв'язок людини і Космосу, те, що людина в самій своїй основі є духовною сутністю. А духовна сутність — це не що інше, як фрактал Бога. Людина постійно шукає надійну духовну основу, часто й в мистецтві, тому що з'єднані одним інформаційним полем Всесвіту на рівні душі, на рівні серця люди мають одну мову — мистецтво. Логічна свідомість роз'єднує людей; відчуття життя, ритми Космосу, доторкнувшись до життя інших світів можна лише за допомогою інтуїції, ірраціонального, розкріпачення свідомості, що є привілеєм мистецтва.

Мистецтво в усі часи прагнуло наповнити сенсом людське існування, вивести його до вершин духу, збагатити досвідом духовного буття. Сучасне мистецтво з елементами містики, психоделічної свідомості посилює граничні стани до втрати меж Его і абсолютної

єдності з природою, космічним порядком, Богом. Цьому стану властиве глибоке інтуїтивне розуміння сенсу буття, надприродного, потоку прозрінь космічної значущості, що несвідомо живе в душі кожного з нас, але проникає у свідомість, лише коли входить в існуючі уявлення та очікування. Подібні трансперсональні переживання, які викликає сучасне мистецтво, відкривають філософську нездатність раціонального світогляду епохи Модерну і зводять його до прагматично корисної, але спрощеної, поверхневої і свавільної системи організації повсякденного досвіду.

На початку ХХ століття виникає абстрактне мистецтво, а в другій його половині — "Трансцендентальний Арт", "Метафізична абстракція", "Метамистецтво". Ще В.Кандинський розглядав колір як засіб передачі тих чи інших форм життя, вібрацій людської душі. Взаємодія різних мотивів у його полотнах створює враження космічності, множинності світів, які зіткнулися між собою і злилися в одне ціле — буття Всесвіту. Чисті форми кольору абстракціоністи починають розглядати як очевидність чистого духу.

Відважна гіпотеза англійського фізика, хіміка і філософа Джозефа Прістлі сьогодні стає аксіомою: про що подумалось, те й існує. Ми підпадаємо під вплив не лише факту, але й його можливості, тобто того, чого ще немає, але що призначене для існування, невидимо присутнє в людських справах. Повітря епохи насичене мірадами цих "чистих предметів" — "предметів без буття", і образи, ще не існуючі, але покликані сколихнути десятки поколінь, вже сьогодні хвилюють, випробовують нас із своєї добуттєвої, безбуттєвої безперервності.

Містичність як суттєва ознака сучасної культури та мистецтва — це увага до ідеального буття людського духу як природного феномена, який має ендогенну природу виникнення і пов'язаний із процесами трансформації особистості. В історії культури є приклади вивчення цього феномена: в античності термін "автаркія" мав широке смислове використання при

**Василь
Кандинський.**
Композиція 9.
1936

характеристиці немотивованого, спонтанного, нестимульованого екстатичного стану прозріння, натхнення, що супроводжувався незабутніми моментами переживання щастя.

Важливішою особливістю духовно-містичного досвіду сьогодення є його секуляризація. В людині можуть виникати ідеально рівноважні стани душі без спеціальної релігійно-містичної практики, яка стає на заваді та порушує рівновагу духовного життя людини. Езотеричне сучасне мистецтво прагне замінити релігійно-містичну практику світською (художньо-естетичного характеру). Сформувався потужний напрямок у культурі — психоделічне мистецтво, яке за допомогою ритму, світла, кольору, використання символів вводить людину в медитативний стан, впливає на її підсвідомість, пробуджує фантазію, інтуїцію, стимулює творчість.

Найактивніше психоделічне мистецтво розвивається в музиці, яка базується на стародавній ритуальній музиці, що спричиняла входження в стани медитації, сну, трансу, екстазу, будувалася на використанні певного ритму, певних музичних інструментів, чергуванні звуків певної частоти і різного тону. Ця музика була знайома світським культурам Єгипту, Греції, Індії, майя, ацтеків, інків.

Нові художні прийоми психоделічної музики, які викликають трансперсональні переживання та розширюють межі нашої свідомості, склалися також під впливом електронної музики. Саме комп'ютер допоміг перекласти на музичну мову думки та філософію автора, композитора; передати ментальну картину світу, причому не абстраговану, а таку, що викликає конкретні бажання, емоції, асоціації; допоміг синтезувати звучання різноманітних музичних інструментів, різні музичні стилі, природні навколишні звуки і їх сполучення, дозволив з'єднати зміст і форму заради психоделічного ефекту.

Психоделічна музика сьогодні розвивається в жанрі музичної п'єси: п'єси-пейзажу, п'єси-казки, п'єси-почуття, які безсюжетні, але завжди філософічні, містять у собі узагальнені образи-почуття: добро, зло, смерть, вічність, буття, простір, час, любов, свободу, єдність людини й Космосу.

Для посилення позитивних емоцій і досягнення духовної рівноваги використовуються звуки природи (плескіт води, шум вітру, дощу, грози і т. п.); символіка звуків (з-за конкретного плану впливає асоціативний, символічний), їх сила та інтенсивність; синтез різноманітних музичних інструментів, що належать різним культурам, епохам, і з різноманітних музичних напрямків (класична, релігійна, поп- і рок-музика, інструментальна і комп'ютерна). Така музика здатна змінювати стани свідомості, викликати могутні переживання та глибоке емоційне розкріпачення. Вона створює постійну плинну хвилю, яка допомагає подолати психологічний захист і віддатися емпіричному потоку, задає відчуття безперервності та поєднання при зміні різних станів свідомості. Беззмістовність не робить переживання безкорисними, тому що вони звільняють людину від стереотипів, від усього незначного і пов'язуються з оновленням особистості, що розуміється як природний, а не надприродний процес.

Музика в стилі New Age стала класикою нашого часу. Електрична арфа Хілларі Стагз, моделюючи амплітуду основних нот у нескінченних варіаціях простої мелодії, або довгі паузи і неочікувані зміни голосності болісної збентеженості Рея Лінча з'єднують всередині музичного тексту відчуття безмежного й малого, створюють ту безодню, де існує незбагнена глибина можливостей поза межного повсякденного життя.

Психоделічна музика є сильним засобом введення у незвичайні стани свідомості, яка використовується сучасним мистецтвом як незалежно, так і в поєднанні з відеорядом, пластикою тіла, здатна швидко відкривати трансцендентальну сферу досвіду, мобілізувати архетипну динаміку психіки.

Особливо популярна в психоделічній музиці космічна тематика, в якій відображаються ритми й коливання Всесвіту, вища гармонія, фантастичність, таємничість зародження життя, як, наприклад, в музичній відеоінсталяції "Подив Камілли" (Кристина Г'юмаер і Матіас Веттер, Швейцарія), яка демонструвалась в ЦСМ в рамках проекту "Матриця Колаборації" (10—31 березня 2002 р.). На екрані, який займав усю стіну великої темної зали, проектувалося зображення снігопаду, але не традиційного, а в зворотному напрямку: білі сніжинки на чорному тлі летіли по діагоналі із землі на небо і поглиналися величезною космічною безоднею.

Цей потік білих, летючих сніжинок-часток асоціюється з людським життям як шляхом з нізвідки в нікуди. На думку засновника трансперсональної психології С. Грофа, цей образ виражає досвід глибокого екзистенціального відчаю, під час якого людина найсерйознішим чином задумується про сенс існування, про свої фундаментальні

Філля.
Земна трансценденція.
1931

Казимир Малевич.
Супремус № 58.
1916

Хуан Міро.
Голландський інтер'єр.
1928

цінності та життєві стратегії (4, 118). Але завдяки електронній, психоделічній за своїм характером, музиці Матіаса Веттера, в якій немає жодного звуку природоіснуючого інструмента, а присутні космічність, всеосаяжність, переживання людини супроводжуються станом щастя та позитивними емоціями, які виникають спонтанно.

Відеоінсталяція триває сорок хвилин, і за цей час посилюється ритм і змінюється вигляд відеоряду: великі сніжинки стають меншими, витягуються у супрематичні прямокутні фігури; музика вимикає звичайну, логічну свідомість і тим самим перетворює реципієнта в частинку, яка містично бере участь у цьому загальному процесі життя світобудови. Людина провалюється у метафізичну безодню та існує у вищих зонах своєї екзистенції, охоплюючи розмаїття можливих світів.

У процесі сприйняття художнього твору особистість відноситься до нього не як до об'єкта, а включена в його внутрішню структуру. Ці нові нетрадиційні аспекти природи художньої творчості та сприйняття є предметом рефлексії як неklasичної естетики, так і неklasичної теорії пізнання. Відбувається фантастична внутрішня подорож до власного несвідомого і надсвідомого, що розкриває і робить досяжним безпосередньому сприйняттю широкий діапазон зазвичай прихованих явищ, які є невід'ємними здібностями людського розуму і грають важливу роль в нормальній життєдіяльності.

Процес сприйняття подібних творів перетворюється на мандрівку між світами, яка по суті є творчим процесом, в якому зникають кайдани обмеженості, стереотипи. У режимі існування трансцендентності у людини з'являється надія подолати коначність буття; вона прилучається до вічності.

Колись пережита космічна єдність проявляється у повсякденному житті людини — якщо не як реальний досвід, то як філософська концепція або ідеал. Для трансцендентних станів, які викликаються сучасним мистецтвом, характерні посилення сенсорного сприйняття, безтурботність, ясність мислення, велика кількість філософських і духовних прозрінь і надзвичайне багатство емоцій.

Таким чином, здорове містичне ядро, яке надихало і підживлювало великі духовні системи людства, сьогодні відкрите знову, і йому надані нові формулювання в сучасних наукових термінах, в новій художній образності.

Сучасне мистецтво, підкреслюючи свою відмінність від традиційного реалізму, надає унікальну можливість особистості пережити трансперсональний досвід, відчутти дивовижність, таємницю світу, формує духовність людини, яка є надзвичайно важливим та благодотворним елементом життя. Це сила, яка живить, зміцнює і надає сенсу людському існуванню. Людина залишається особистістю тоді, коли вона відчуває постійний духовний зв'язок з вічним, інакше вона занурюється в побутове, стає бранцем повсякденності.

На відміну від релігійного, містичний досвід дає можливість досягнути таємниці буття людини і Всесвіту, зрозуміти сенс життя не за допомогою віри, а за допомогою самозаглиблення, входження в медитативний стан, в якому відкривається завеса таємниці, її існування. Цей досвід змінює її життя, він рівнозначний переходу від одного способу буття до іншого. "Містичний досвід, — пише М. Еліаде, — виводить людину з її мирського, профанного Всесвіту або з історичної ситуації і виштовхує її в якісно інший світ, трансцендентний і сакральний. Структура цього трансцендентного та сакрального Всесвіту в різних культурах різна, але загальним є те, що Всесвіт, відкритий завдяки містичному досвіду, протистоїть профанному всесвіту, оскільки має духовну природу, а значить доступний тільки тим, для кого існує Дух. У людини, яка пережила містичний досвід, радикальним чином змінюється онтологічний статус — людина ця відкривається для світу Духа" (5, 109).

Містичність, за допомогою якої створюється новаторська художня мова мистецтва постмодерну, виражається певними архетипними символами, що розкривають її зміст і викликають трансперсональні переживання. Наприклад, в трансабстрактному живописі сучасного українського художника Саші Клименка існують образи позачасові, що прийшли до нас з інших культур і стали реальністю сьогоднішнього дня. Клименко створює образи-почуття, які існують на межі транссвідомості і дозволяють нам вільно мандрувати зі світу реальності в тонкий світ і навпаки.

Сучасне мистецтво, використовуючи стародавню символіку, езотеричну тематику, містичний досвід традиційних суспільств, допомагає людині повернути втрачену самоідентифікацію, відчутти себе не просто гвинтиком у безликій державі, "представником людства", а саме Людиною — неповторною особистістю, самоцінною сутністю, здатною на рівних дивитися в очі Космосу. У містичних вченнях людина завжди представлена як космічна істота, і все, що відбувається в ній, має всесвітнє значення і залишає відбиток на Космосі, душевні стихії людини універсальні, вони складаються з усіх нашарувань світу.

Піт Мондріан.
Овальна композиція.
1914

Мистецтво з елементами містики, на думку Юнга, для масової свідомості виконує таку ж функцію, як сніг та психоаналіз для індивідуальної. Воно допомагає звільнитися від самообмежень і страхів, полегшуючи індивіду досягнути нового духовного рівня. Про людину, яка пережила досвід містичного, Дж. Кемпбел напíše: "Її особисті амбіції остаточно розсіялись, вона більше не намагається жити по-своєму і, з задоволенням розслабившись, готова до всього, що може увійти в неї. Померши для свого власного "я", вона піднеслася знов, утвердившись у своїй Сутності"(6,230).

Індивіда, який із звичайної реальності увійшов у контакт з надприродним, а потім повернувся у звичайну реальність, Джозеф Кемпбел називає "Майстром Двох Світів". "Учень був благословенний видінням, що виходить поза межі кругозору звичайної людської долі, виростаючи до прозріння глибинної природи космосу. Відкрилася учневі не його особиста доля, а доля всього людства, життя як купність: від атома до сонячних систем і все це в термінах, зручних для його людського розуміння, тобто в термінах антропоморфного бачення: Космічна Людина" (6,223). Знайомство з іншими планами буття дозволяє людині переміститися в інший світ — у світ космічних масштабів, і разом з тим сприяє надзвичайному загостренню і посиленню сприйняття реальності. Дотик до космічного простору несе в собі велику можливість для особистісного зростання і духовного розкриття, формує нову оцінку і поважне ставлення до всіх форм життя, нове розуміння єдності того, що є на землі.

Якість інтеграції отриманого духовного досвіду у власне життя, у повсякденний досвід матеріального світу залежить безпосередньо від людини, і навіть якщо він невеликий, то все одно цей досвід залишається як ідеальна модель світу, в якому існує людина. Відкритість, гармонійна взаємодія між двома способами існування — буденним (тілесним) і духовним, напевно, є необхідною передумовою дійсного душевного порядку, ментального здоров'я.

Містичний досвід, тобто переживання екстраординарних станів свідомості, при яких можна увійти у порожнечу, де будь-які кордони зникають і потім самі по собі знову з'являються, дають розуміння сутності, довершеності та досконалості усіх речей, зіткнення з їх істинною природою. Переживання містичного досвіду розширює наші власні межі і дає можливість іден-

тифікувати себе з іншими людьми, з групами людей, з усім людством, і навіть з необмеженими явищами.

Переживання містичного неможливо пояснити термінами традиційної науки. Цей феномен кидає виклик самим основам західного світогляду. На думку Ст. Грофа, одного з фундаторів трансперсональної психології, подібні переживання заслуговують ретельної уваги, тому що грають важливу роль у розкритті духовних резервів людини (4,68). У повсякденному житті людина не замислюється, що є інша свідомість, яка в світовій культурі має назву "божественна", "трансцендентальна". Наша свідомість — це багат шаровий палімпсест: перший шар — раціональний, потім інші, пов'язані з індивідуальним несвідомим, архетипами, "чистою свідомістю", тобто тим, що ми називаємо "Світова душа". Сучасне містичне мистецтво повертає людині втрачене в епоху Модерну відчуття таємниці Всесвіту, розмиваючи перший шар свідомості — раціональний, що суб'єктивно відчувається як дотик до первинних глибин буття, простору світу.

Сучасне містичне мистецтво повертає людині втрачене в епоху Модерну відчуття таємниці Всесвіту, розмиваючи перший шар свідомості, - раціональний, - що суб'єктивно відчувається як дотик до первинних глибин буття, простору світу.

У трансперсональних переживаннях дивує не стільки зміст, скільки сама можливість безпосереднього переживання різноманітних аспектів зовнішнього феноменального світу і свідомого ототожнення з ним. Хоча їх зміст часто включає події і інформацію, яка переважає не тільки загальноосвітній рівень людини, але й наукові знання в даній галузі. Подібним чином спадковий досвід, елементи колективного і расового несвідомого (в юнгіанському розумінні) часто містять примітні деталі історичних подій, костюмів, архітектури, зброї, мистецтва або релігійної практики давніх культур.

Таким чином, сучасне містичне мистецтво руйнує аналітичну традицію, яка приглушила в людині фундаментальні здібності бути одночасно часткою і цілим, являти собою єдиний просторово-часовий багатовимірний континуум, коли, подібно до електрона у квантовій механіці, людина може одночасно знаходитись у двох різних (іноді космічно віддалених одна від одної точках) станах.

Отже, в сучасному мистецтві під впливом змін ціннісних орієнтацій особистості, націлених на самореалізацію, досвід трансцендентальних переживань існує як самодостатня цінність. Філософське осмислення досвіду переживання трансцендентності дозволяє зафіксувати на теоретичному рівні зміни у світогляді людини, яка перейшла від Модерну до пост(не)класичного мислення.

Отже, в сучасному мистецтві під впливом змін ціннісних орієнтацій особистості, націлених на самореалізацію, досвід трансцендентальних переживань існує як самодостатня цінність. Філософське осмислення досвіду переживання трансцендентності дозволяє зафіксувати на теоретичному рівні зміни у світогляді людини, яка перейшла від Модерну до пост(не)класичного мислення.

Література

1. Торчинов Е. Пути философии Востока и Запада: познание запредельного. — СПб., 2005.
2. Гроф С., Хэлифлекс Д. Человек перед лицом смерти / Пер. с англ. — М., 1996.
3. Хант Г. О природе сознания с когнитивной, феноменологической и трансперсональной точек зрения / Пер. с англ. — М., 2004.
3. Моуди Р. Жизнь до жизни / Пер. с англ., под ред. И. Старых — К., 2003.
3. Свами Вивекананда. Жнана-Йога / Пер. Я.К. Попова // Фи-

- лософия Йоги. В поисках свободы. — М., — 2002. — 374—504с.
4. Гроф С. За пределами мозга. — М.: Изд-во Института Психологии, 2000.— 504с.
5. Элиаде Мифистопель и Андрогин. СПб.: Алетейя. — 1998 г.
6. Кемпбел Дж. Герой із тисячею облич. — К.: Видавничий дім "Альтернатива", 1999.
7. Волошин А.В. Об эстетике фракталов и фрактального искусства // Синергетическая парадигма, линейное мышление в науке и искусстве. — М.: Прогресс — Традиция, 2002. — С.213—246.

